

MEDDELANDEN

Collegium Patristicum Lundense

Kollegiet har under 2018 anordnet en Patristisk dag, som ägde rum den 15 mars och hade temat "Poetisk predikan i den tidiga kyrkan" (se vidare nedan). I samband med detta hölls kollegiets årsmöte och vid detta valdes följande personer till styrelseledamöter: Samuel Rubenson (omval), Katarina Pålsson (omval), Andreas Westergren (omval), Britt Dahlman (omval), Benjamin Ekman (omval), Annamaria Laviola Svensäter (omval) och Thomas Arentzen (omval). Styrelsen har under året haft tre protokollförda möten (19 januari, 4 maj och 12 november) och därutöver har redaktionsutskottet och symposieutskottet var för sig handlagt sina respektive ärenden.

Katarina Pålsson

Forum for Patristik

I slutningen af januar afholdt Forum for Patristik i København sit første seminar i 2018. Her kastede sognepræst, dr. theol. Niels Willert lys over det paradigmeskifte i tolkningen af Lukasevangeliet og Apostlenes Gerninger, der ser skrifterne som affattet i første halvdel af 2. århundrede og som genskrivning af både Markus-, Matthæus- og Johannesevangeliet. Efter frokost fortsatte adjunkt Ulla Tervahaute med at se nærmere på de kvinder, der optræder i Johannes Moschos' *Pratum Spirituale* og særligt de kønsideal, de repræsenterer. Dagen sluttede af med et foredrag af ph.d. Johannes Aakjær Steenbuch, som så nærmere på "den gyldne regel" hos tidlige kristne moralfilosofier, blandt andet hos Tertullian, Johannes Chrysostomos og Augustin.

Efterårets seminar blev pga. det nordiske patristikermøde i Oslo flyttet til begyndelsen af september. Her talte professor Jörg Ulrich fra

Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg om sit arbejde med en kommende kommentar til Justin Martyrs apologier. Jörg Ulrich er adjungeret professor ved Aarhus Universitet og var i 2018 på et længere forskningsophold i Aarhus. Derefter talte ph.d. Uffe Holmsgaard Eriksen om nogle af resultaterne af den forskning, han udførte som postdoc ved Uppsala Universitet i perioden 2015–2017. Med eksempler fra Romanos Melodos' hymner viste han, hvordan Romanos leger med grænserne mellem fiktion og virkelighed i sine genfortællinger af bibelhistorier. Endelig afrundede mangeårig deltager i Forum for Patristik, tidligere sognepræst Johannes Væрге, efterårets seminar med en præsentation af sin nyeste bog, *Rygter om Gud. En bog om gudsbilleder på godt og ondt* (Eksistensen 2018). I bogen gør Væрге op med "giftige" gudsbilleder, og til seminaret gav han eksempler på de problemer, disse gudsbilleder har voldt gennem historien og stadig volder.

Uffe Holmsgaard Eriksen

Societas Patristica Fennica (SPF) & Åbo Akademi

Den 18 maj ordnades patristiska dagen för första gången på engelska. Temat var "Homilies in Context", och föredragen handlade om den tidigkristna predikan med speciell hänsyn till frågan om hur kontexten påverkar både innehållet och formen av en predikan. Key note speaker var professor Anthony Dupont från Faculty of Theology and Religious Studies, KU Leuven. Temat för hans föredrag var "On the Pulpit of Hippo Regius: The Study of Augustine's Sermons, their Context and Reception History".

Anni Maria Laato

Monastica, Lunds universitet

Monastica är en webbaserad plattform för forskning om tidigmonastisk litteratur vid Lunds Universitet. Plattformen innehåller analyser av flera hundra handskrifter, utgåvor och översättningar av tidig monastisk undervisningslitteratur, fr.a. *Apophthegmata Patrum* (ökenfädernas tänkespråk) på mer än tio språk, i många fall inklusive transkriptioner och återgivning av publicerad text, samt olika funktioner för analys av relationer mellan olika versioner såväl inom en språktradition som

mellan dem. Tänkespråken är bland de bredast förmedlade och använda texterna i den kristna traditionen från Etiopien i söder till Ryssland och Island i norr, från Centralasien i öster till Spanien i väster. Den bakomliggande databasen skapades av Kenneth Berg inom ramen för forskningsprogrammet *Det tidiga klosterväsendet och den antika bildningen*. Utvecklingen av den webbaserade plattformen har gjorts av Johan Åhlfeldt först inom det nämnda forskningsprogrammet, därefter inom forskningsprojektet FOWIS (*Formative Wisdom. The Reception of Monastic Sayings in European Culture. Scholarly Collaboration on a Digital Platform*) i vilket för närvarande Britt Dahlman, Elisabet Göransson, Karine Åkerman Sarkisian och undertecknad medverkar. Knutna till arbetet med *Monastica* är även Moa Airijoki, doktorand vid universitetet i Bergen, som arbetar med den arabiska traditionen, och dr. Anahit Avagyan vid *Mesrop Mashtots Institute of Ancient Manuscripts* i Jerevan, Armenien, som analyserar den armeniska traditionen. Avsikten är att förstå hur de texter som ursprungligen skrevs i f.r.a. Egypten och Palestina på 400- och 500-talen har förts vidare och används i skilda kristna traditioner och därmed utgör ett fönster för hur kristen tro kommit att uttryckas i skilda språkliga och kulturella kontexter.

Samuel Rubenson

Center for Studiet af Antikken og Kristendommen (CSAC),
Aarhus Universitet

Centret for Studiet af Antikken og Kristendommen (CSAC) havde et særdeles travlt 2018 med et program fyldt med arrangementer.

15.–17. januar afholdt CSAC sammen med International Network Programme on Augustin's Anthropology og det internationale forskningsprojekt Human Freedom and Dignity in Western Civilization (HFDWC) et tre-dages seminar om Augustins antropologi.

12.–14. februar var CSAC igen vært sammen med HFDWC til et tre-dages seminar med gæster fra Argentina, Brasilien og Chile. Seminaret drejede sig om Origenes' teologi og filosofi.

I marts havde centret besøg af lektor (associate professor) Ellen Muehlberger fra University of Michigan. Hun holdt et foredrag d. 20. marts med titlen "The Moment of Reckoning: Imagined Death in Late

Ancient Christianity” og et seminar 22. marts om Perpetua og Felicitas’ martyrium.

April bød på endnu et internationalt forskningsseminar i samarbejde med HFDWC og det store forskningsprojekt ”Bildung und Religion” i Göttingen. Seminaret fandt sted på Sandbjerg Gods 4.–6. april.

Der var besøg fra Tyskland igen i maj, denne gang fra ph.d.-studerende ved Martin Luther Universität Halle-Wittenberg. De præsenterede sammen med lokale ph.d.-studerende, postdocs og professor Jörg Ulrich deres projekter på et to-dages seminar 24.–25. maj. Seminaret sluttede af med et besøg på Moesgaard Museum uden for Aarhus.

Medlemmer af CSAC var også engageret i et internationalt forskningsnetværk under titlen ”The Migration of Faith: Clerical Exile in Late Antiquity (325–600)”. 14. juni var forskere fra netværket indbudt til at præsentere forskellige resultater af projektet, bl.a. en database over gejstlige i eksil og volume 19 i ECCA-serien *Mobility and Exile at the End of Antiquity* (Peter Lang 2018).

Det intense forår blev afløst af et lidt mere roligt efterår. 12. september var der besøg fra professor Uta Heil, Wien, der sammen med professor Jörg Ulrich talte om debat, dialog og polemik i oldkirken.

31. oktober præsenterede to ph.d.-studerende tilknyttet centret, Iryna Papa og Mads Østerlund Christensen, deres projekter.

14. november var professor Andrew Faulkner fra University of Waterloo indbudt til at tale om genskrivninger af Davids salmer. Faulkner er for tiden forsker ved AIAS, Aarhus Institute for Advanced Studies ved Aarhus Universitet.

CSACs mange aktiviteter i 2018 sluttede af med et fælles seminar sammen med forskningsprogrammet for Klassiske studier. Da mødet fandt sted 5. december blev det sluttet af på behørig vis med gløgg og æbleskiver.

Uffe Holmsgaard Eriksen

Den Kristne Orient, Aarhus Universitet

Forskningsenheden Den Kristne Orient ved Aarhus Universitet udmærker sig ved at fokusere på kristendom uden for det vestlige og

byzantinske rige i det første årtusind og har en stærk filologisk interesse i sprog som koptisk, armensk, ge'ez, syrisk og arabisk.

13. april fik enheden besøg af Dylan M. Burns fra Ägyptologisches Seminar ved Freie Universität Berlin. Burns talte om debatten om Guds forsyn (*pronoia*) med fokus på tre "dualistiske" tænkere i andet århundrede: Hermogenes, Marcion og Apelles.

25. maj lagde lektor Jan Dochhorn vejen forbi centret. Dochhorn, der nu er ved Durham University, var med til at grundlægge forskningsenheden og er stadig tilknyttet den. Han kom i sit foredrag ind på, hvordan man ved hjælp af Irenæus og Epifanos kan rekonstruere gnostikeren Kerinths teologi, pneumatologi og hans syn på de skrifter, der nu er en del af Det nye testamente. Foredraget var arrangeret i samarbejde med Forskningsenheden Det Nye Testamente.

I efteråret var der to foredrag med fokus på syrisk litteratur. Professor Cornelia Horn fra Seminar für Christlichen Orient und Byzanz, Orientalisches Institut der Martin Luther Universität Halle-Wittenberg undersøgte, hvordan den syriske liturgiske poesi kan have udgjort en litterær kontekst for den tidlige islam, og hvordan Muhammeds tilhørere kan have forstået hans budskab.

Seminarene i 2018 rundede af med et foredrag ved postdoc Flavia Ruani (tidl. Universiteit Gent, nu IRHT, CNRS, Paris). Ruani kiggede nærmere på teologen Moses bar Kephass bog *Om Paradiset*, som er en hæresiologi, der tager udgangspunkt i fejlfortolkninger af de første kapitler af 1 Mosebog. Hun kom endvidere ind på forbindelsen mellem bar Kephass og den lidt tidligere syriske teolog Johannes af Dara.

Uffe Holmsgaard Eriksen

Nordisk Patristisk Bibliografi

Internetversionen af *Nordisk Patristik Bibliografi* er på de fleste punkter blevet opdateret i 2017 og 2018, sådan at den nu omfatter titler til og med 2015 (og enkelte senere publikationer). Bibliografien findes på www.patristik.dk. Den er opstillet efter en systematisk disposition, og inden for hvert afsnit står publikationerne i omvendt kronologisk rækkefølge med de nyeste titler først. Hovedafsnittet er A2 med kirkefædre (patristik.dk/A2Kirkef.htm), hvor nordisk litteratur om og af de enkelte kirkefædre står i alfabetisk orden efter kirkefædrenes navne.

Jeg er ophørt med at registrere nye titler i databasen, så der vil ikke komme flere opdateringer fra min side. Men indtil videre bliver internetversionen med alle de nordiske publikationer i perioden fra 1508 til 2015 opretholdt.

Holger Villadsen

Johannesakademin

Johannesakademin är en ekumenisk studie- och samtalsmiljö med fokus på den monastiska traditionen i den tidiga kyrkan. Verksamheten är förlagd till Nya Slottet i Bjärka-Säby, Linköping och Lund.

En viktig del av verksamheten utgörs av de översättningsseminarier som anordnas i samarbete med studieförbundet Bilda och Linköpings domkyrkoförsamling en lördag varje månad under terminstid. En översättningsgrupp finns även i Lund. Vid dessa seminarier översätts den grekiska systematiska samlingen av Ökenfädernas tänkespråk successivt till svenska. Översättningen publiceras med grekisk parallelltext under titeln *Paradiset* i skriftserien *Silentium Apophthegmata* (se <http://www.silentiumskrifter.se>). Hittills har nio kapitel publicerats.

Seminarier i Linköping har under året avslutat arbetet med kapitel 15 och påbörjat arbetet med kapitel 16, vilket fortsätter under 2019. Den grekiska texten ges ut av Britt Dahlman utifrån dels en Athoshandskrift, Protaton 86, och dels en Parishandskrift, Parisinus graecus 2474. Översättningen görs gemensamt av seminariets deltagare med utgångspunkt från ett förberedande utkast. Såväl nybörjare som vana översättare är välkomna. Seminarierna leds av Britt Dahlman, FD i grekiska, och Per Rönnegård, TD i Nya testamentets exegetik. Översättningsgruppen i Lund kommer under 2019 att arbeta med kapitel 10.

Johannesakademin anordnar även andra seminarier, konferenser och kurser. Den 25–27 januari 2019 kommer ett symposium om Fjodor Dostojevskij, "Skuld, dårskap, godhet", att hållas på Bjärka-Säby, Nya Slottet. Medverkande är Rowan Williams, Per-Arne Bodin, Jayne Svenungsson, Elena Namli, Jan Erixon och Samuel Rubenson.

Under 2018 har sju översättningsseminarier hållits i Linköping. De har föregåtts av laudes i domkyrkan, frukost och öppna lördagsföre-

läsningar i Mathiassalen i domkyrkotornet. Följande föredrag har hållits:

10 februari: Eleonore Gustafsson, pastor i Evangeliska Frikyrkan, Linköping: "Anabaptisternas spiritualitet: insikter från reformationens martyrer"

10 mars: TD Fredrik Heiding, SJ, Newmaninstitutet, Uppsala: "Är vi delaktiga i Guds skönhet? – Dionysios Areopagita om människan och Gud"

7 april: FD Lovisa Bergdahl, Södertörns Högskola: "Maria – från ekumenisk stötesten till gemensam förebild"

12 maj: TD Richard Roitto, Teologiska Högskolan i Stockholm: "Syndabekännelse och bön om förlåtelse under kyrkans första två århundraden"

15 september: Carina Björklind, OP, konsulent på Studieförbundet Bilda: "Lekmannadominikaner i Norden – en lång historia"

13 oktober: Biskop Thomas Andersson och presbyter Christian Brenning: "Evangelisk ortodox – en paradox eller en möjlighet"

17 november: Lennart Thörn, pastor i Evangeliska frikyrkan: "Att leva med Lukasevangeliet"

Några av de senaste föredragen från Johannesakademins lördagsföreläsningar och seminarier finns att lyssna på online: <http://johannesakademien.ekumeniskakommuniteten.se/forelasningar/> Under våren 2019 kommer översättningsseminarier att hållas i Gamla domprostgården kl. 10.30–17.00 följande lördagar: 2 februari, 2 mars, 30 mars, 27 april och 18 maj. Den som vill få del av förberedelsematerial kan skriva till Per Rönnegård: johannesakademien.per@gmail.com

För aktuellt program och ytterligare information, se Johannesakademins hemsida:

<http://www.johannesakademien.ekumeniskakommuniteten.se>

Britt Dahlman

Masterprogrammet Religious Roots of Europe i Lund 2018

Den tionde kullen studenter i *Religious Roots of Europe* började under hösten 2018. I Lund kom studenterna från så spridda delar av världen som Ghana, Etiopien, Amerika, Tyskland, Pakistan – och Sverige. Den som är intresserad av att bli antagen för hösten 2019 får kolla om

programmet fortfarande är öppet för sena anmälningar på universityadmissions.se.

Av fyra doktorander som antogs vid Centrum för teologi och religionsvetenskap i Lund under våren 2018 hade två sin bakgrund i masterprogrammet *Religious Roots of Europe*. Både Annamaria Laviola, som nu är doktorand i systematisk teologi med ett fokus på medeltida texter, och Ryszard Bobrowicz, som är doktorand i praktisk teologi med en undersökning situerad på s.k. *multi-faith spaces* i Öresundsregionen i nutiden, har alltså använt programmet som en språngbräda för att ta sig vidare till andra tider och rum än dem som primärt studeras i programmet. Om man följer listan som ges på den gemensamma hemsidan, www.religious-studies.net, kan man se att RRE-are (som de kallas) har blivit antagna som doktorander vid ca 20 universitet, därav bland andra Oxford, Yale och Heidelberg.

Liksom förra året bjöds studenterna på kursen *Space, Art, and Identity in Synagogue, Church, and Mosque* med på en tre veckor lång exkursion till Israel och Palestina, där man under den första veckan deltog i en arkeologisk utgrävning i Magdala, ledd av Marcela Zapata Mezza från Anahuac University i Mexiko. Lärare på kursen var Anders Runesson och Wally Cirafesi från Universitetet i Oslo, samt Karin Zetterholm och undertecknad från Lund. Föreläsningar på plats hölls av ett flertal experter, bland andra professorerna Paula Fredrikson och Lee I. Levine. En positiv erfarenhet detta år var samarbetet med Harvard University, som skickade med en grupp studenter under ledning av Giovanni Bazzana och Sarah Griffis. Inte minst bidrog den amerikanska delegationen med ett stort personligt engagemang och många glada tillrop under grävningen.

En av lärarna på kursen, Wally Cirafesi, kom sedan till Lund för att tillsammans med den nya Lundaforskaren i Jewish Studies, Katharina Keim, hålla ett anförande om "Jewish-Christian Interaction in Late Antique Palestine: Texts and Material Culture". Ett avslutande samtal dem emellan leddes av Ulla Tervahauta, numera vid Köpenhamns Universitet. Om dessa föreläsningar hölls under hösten, talade Matthew Novenson från Edinburgh på en annan öppen föreläsning under våren på temat "Messiah and Their Messengers in the History of Judaism". Efter den välbesökta föreläsningen gav Göran Larsson en respons, och Magnus Zetterholm ledde ett samtal.

Andreas Westergren

Konferenser og seminarier

Lunds universitet, 15 mars 2018

Den patristiske dagen: Poetisk predikan i den tidige kyrkan

Årets patristiske dag handlet om poesi og predikan under tidligkristen tid. Dagen arrangerades vid Centrum för teologi og religionsvetenskap, Lunds universitet, og inleddes med kollegiets årsmöte. Under eftermiddagen hölls tre föredrag på temat og vi fick ta del av tre fornkyrkliga författares poetiske bidrag. FD Johannes Glenthøj talade om poetisk predikan hos Efraim Syriern, medan professor emeritus Anders Piltz gav oss inblickar i den "fornkyrklike barockpoeten" Prudentius verk. I FD Uffe Holmsgaard Eriksens föredrag fick vi ta del av Romanos Melodens bidrag på den tidigkyrklike diktningens område. Efter föredragen följde ett panelsamtal mellan talarna og doktorand Maria Stureson. Dagen avslutades i sedvanlig ordning med en patristisk buffé.

Katarina Pålsson

Oslo, 13.–15. august 2018

The Tenth Nordic Patristics Meeting: Monasticism

Det tiende nordiske patristikermöte ble holdt på Lysebu i Oslo i august 2018. Dette er første gang møtet ble arrangert et annet sted enn i Lund. Etter planen skal neste møte avholdes i Aarhus i 2022. I tråd med tradisjonen samlet møtet forskere som arbeider med kristendommen i den antikke verden og som kommer fra eller arbeider i de nordiske landene. Men i motsetning til tidligere år ble årets konferanse holdt på engelsk. Dette åpnet for deltagelse fra bl.a. Tyskland. Årets tema var den senantikke klosterbevegelsen, belyst fra ulike synsvinkler. Valg av tema hang sammen med de to store forskningsprosjektene om klosterbevegelsen i senantikken som har pågått de siste årene i Oslo og Lund. Konferansen besto av følgende papers: Samuel Rubenson, "The Making of a Monastic Literary Canon"; Britt Dahlman & Elisabet Göransson, "Monastica – A Dynamic Library and Research Tool"; Blossom Stefaniw, "Knowing a Christian World: The Grammatical Lessons of Didymus the Blind"; Lillian Larsen, "On Teaching a New Alphabet: Early Monastic Lovers of Learning"; Maria Munkholt Christensen,

“Women and Education in Early Monasticism”; Henrik Rydell Johnsen, “Retreat and Silence in Lower Egyptian Monasticism and Late Antique Philosophy”; Hugo Lundhaug, “Monastic Transmission of Apocrypha in Egypt”; René Falkenberg, “The Gospel of Thomas among Monks and Manichaeans”; Nils Arne Pedersen, “Ascetic Concepts and Practices in Manichaean Texts from Egypt”; Ulla Tervahauta-Helin, “Monastic Landscapes of Late Antique Galilee and Golan”; Ingvild Sælid Gilhus, “Clothes and the Making of Monastics”; Barbara Crostini, “Lofty Competitions: Balancing the Pillar against the Cross in Stylite Saints’ Cults”; Katarina Pålsson, “The Reception of Origen in Jerome’s Eschatological Thought”; Benjamin Ekman, “The Gnostikos and Exegetical Scholia of Evagrius of Pontus – Towards a Framework for Monastic *phusikē theōria*”; Monnica Klöckener, “God in the Exegesis of John 4 of Origen, John Chrysostom and Augustine”; Paula Tutty, “The Monks of the Nag Hammadi Codices: Contextualising a Fourth Century Monastic Community”; Lloyd Abercrombie, “The Trilingual Esna-Edfu Hoard: Questions Surrounding Its Discovery and Unity”; Kristine Toft Rosland, “The Apocryphon of John”; Stig Frøyshov, “Urban Asceticism and Its Liturgy in Late Antique Constantinople”.

John Wayne Kaufman

Åbo, 23–24 augusti 2018

Religious Polemics and Encounters in Late Antiquity: Boundaries, Conversions and Persuasion

Vid Åbo Akademi ordnades 23–24 augusti en internationell konferens “Religious Polemics and Encounters in Late Antiquity: Boundaries, Conversions and Persuasion”. Deltagarna kom från KU Leuven, Helsingfors universitet, Östra Finlands universitet och Åbo Akademi.

Anni Maria Laato

Övrigt

*Aarhus universitet
Nye ph.d.-studerende*

Det kulturvidenskabelige fakultet ved Aarhus Universitet har i 2018 ansat ikke færre end tre ph.d.-studerende med projekter relateret til tidlig kristendom og patristik:

Marie Siggaard Andersen skal under forskningsenheden for Ny Testamente ved afdeling for Teologi forske i lederskab ud fra en sammenlignende undersøgelse af Paulus' og Senecas breve. Hendes ph.d.-projekt er en del af et større forskningsprojekt med titlen "Epistolary Leadership – Cicero, Seneca and Paul" som ledes af professor Eve-Marie Becker.

Mads Østerlund Christensen skal forske i det græske sprogs status i de tidligste kristne tekster på latin. Projektet, der har en filologisk interesse, ligger under Afdeling for Historie og Klassiske Studier, men Mads Østerlund Christensen er naturligvis også medlem af Centret for Studiet af Antikken og Kristendommen (CSAC).

Valeria Dessy fra Italien blev i begyndelsen af 2018 ansat som ph.d.-studerende ved det internationale forskningsnetværk Human Freedom and Dignity in Western Civilization. Hun skal forske i receptionen og betydningen af Origenes hos moderne protestantiske teologer som Karl Barth, Jürgen Moltmann og Eberhard Jüngel, særligt med fokus på dogmer om prædestination og apokatastasis. Valeria Dessy er også medlem af CSAC.

Afdeling for Historie og Klassiske Studier har desuden budt velkommen til *Christian Thruw Djurslev*, der skal udføre et postdoc-projekt finansieret af Carlsbergfondet. Projektet skal undersøge senantikkens bearbejdelse af den klassiske kulturkanon, særligt hvordan forståelsen af østlige monarker som Kyros og Serimanis blev forstået ud fra samtidig litteratur. Også Djurslev er medlem af CSAC.

Uffe Holmsgaard Eriksen

Menighetsfakultetet i Oslo

Nytt projekt

Victor Ghica, professor ved MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn i Oslo, har fått ERC-støtte for et stort prosjekt om Egypt i det fjerde århundre. Se <https://www.mf.no/nyhet/far-erc-stotte-til-senantikk-forskning>.

MEDDELANDEN

Uppsala Universitet

Nytt projekt

Thomas Arentzen, postdoktor ved Universitetet i Oslo og Fellow in Byzantine Studies ved Dumbarton Oaks, har fått VR-støtte for et fireårig forskningsprosjekt med tittelen "Bortom trädgården: En ekokritisk undersökning av tidigbysantinsk kristendom".